

НАВЧАЛЬНО–ДОСЛІДНА РОБОТА З ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)» В ДИСТАНЦІЙНОМУ РЕЖИМІ НАВЧАННЯ

EDUCATIONAL AND RESEARCH WORK FROM THE DISCIPLINE «PROFESSIONAL UKRAINIAN LANGUAGE» IN DISTANCE LEARNING MODE

Стаття присвячена проблемі вибору видів і форм навчально-дослідної роботи (НДР) з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» у дистанційному режимі навчання. Наголошено, що навчально-дослідна робота є частиною наукової роботи. До неї залучаються всі студенти. Дисципліна визначена як пропедевтична щодо подальшого залучення студентів до науково-дослідної роботи. Відзначено, що індивідуально-дослідні завдання з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» є пропедевтичними до подальшої наукової роботи студентів на старших курсах.

Виділено рівні самоорганізації студентів під час виконання цих завдань: репродуктивно-стереотипний, адаптаційний, творчо-рефлексивний. Звертається увага на роль викладача на кожному з цих рівнів: тьютор – фасилітатор – коуч. Подано методику поетапного залучення студентів до навчально-дослідної роботи. Виділено три етапи: спонукально-підготовчий, змістово-процесуальний, аналітико-результативний залучення студентів до навчально-дослідної роботи. Визначено ефективні види НДР на кожному з них. Розглянуто загальні та специфічні види і форми НДР, серед них особлива увага приділена організації та проведенню науково-практичного семінару.

Описано можливості платформи Microsoft Teams для формування первинних науково-дослідницьких компетентностей студентів. Наголошується, що враховуючи специфіку дисципліни, у дистанційному режимі ефективними є діалогові та інтерактивні (ділові ігри, ситуативні творчі вправи) технології навчання.

Описано досвід організації та проведення в дистанційному режимі навчання на платформі Microsoft Teams позааудиторних навчально-дослідних заходів: предметних олімпіад, конкурсів, екскурсій по музею університету.

Ключові слова: види і форми навчально-дослідної роботи, дистанційне навчання, інноваційні педагогічні технології, навчально-

дослідна робота, українська мова за професійним спрямуванням.

The article is devoted to the problem of choosing the types and forms of educational and research work (ERW) in the discipline «Professional Ukrainian language» in distance learning. It is emphasized that research work is part of scientific work. All students are involved in it. It is noted that individual research tasks in the discipline «Professional Ukrainian language» are propaedeutic for further research work of senior students. The levels of students' self-organization during the performance of these tasks are highlighted: reproductive-stereotypical, adaptive, creative-reflective).

Attention is paid to the role of the teacher at each of these levels: tutor – facilitator – coach. The tutor supports learning and accompanies self-education; the facilitator stimulates and directs the process of independent search for information and activities of students, supports the desire for self-realization, self-improvement and self-development; the coach motivates to solve educational tasks. The method of gradual involvement of students in educational and research work is given. There are three stages: motivational-preparatory, content-procedural, analytical-effective. General and specific types and forms of research are considered, among them special attention is paid to the organization and holding of scientific and practical seminar.

The possibilities of the Microsoft Teams platform for the formation of students' primary research competencies are described. It is emphasized that taking into account the specifics of the discipline, in the distance mode are effective dialogue and interactive (business games, situational creative exercises) learning technologies.

Describes the experience of organizing and conducting distance learning on the platform of Microsoft Teams extracurricular educational and research activities: subject competitions, contests, tours of the University Museum.

Key words: types and forms of educational and research work, distance learning, innovative pedagogical technologies, educational and research work, Ukrainian language for professional purposes.

УДК 37:027.7:378
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/47.32>

Долгопол О.О.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри мовної підготовки,
педагогіки та психології
Харківського національного
університету міського господарства
імені О.М. Бекетова

Кір'янова О.В.,
ст. викладач кафедри мовної підготовки,
педагогіки та психології
Харківського національного
університету міського господарства
імені О.М. Бекетова

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Освітні програми всіх спеціальностей передбачають порядок вивчення та набір таких дисциплін, які забезпечують формування на достатньому рівні загальних та спеціальних, професійних компетентностей. Одним із завдань курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» – формувати комунікативну компетентність здобувачів вищої освіти, підвищувати рівень їхньої загальномовної підготовки та грамотності, а також сприяти практичному оволодінню

основами офіційно-ділового, наукового стилів української мови для вільного використання в професійній діяльності. На сьогодні при укладанні освітніх програм розробники часто перекладають це завдання на інші дисципліни, аргументуючи це рішення достатнім рівнем компетентностей абітурієнтів, що продемонстрували результати ЗНО. Але таке рішення не зовсім правильне, адже вивчаючи дисципліну «Українська мова (за професійним спрямуванням)» (далі – УМПС) на першому курсі, здобувач вищої освіти окрім навчальних завдань вирішує низку інших: розвиває творчі

здібності, реалізує можливості самостійного набуття знань, вдосконалює вміння застосувати їх на практиці, залучається до наукової роботи, виховує в собі як у майбутнього спеціаліста професійну потребу в професійному зростанні та саморозвитку, оволодіває сучасними методами науково-дослідної роботи, відточує уміння триматися на публіці та виголошувати промови, тощо. Отже, цей пропедевтичний курс дозволяє підготувати студента до подальшої наукової роботи.

Перед викладачами дисципліни стоїть надважливе завдання: за короткий термін (найчастіше це один семестр) увести першокурсника в основи науково-дослідної роботи, цим самим підготувавши підґрунтя для успішного оволодіння професійно орієнтованими дисциплінами. На практичних заняттях здобувачі вищої освіти ознайомлюються з прийомами, методами, видами наукового дослідження, основними поняттями наукового апарату, правилами підбору потрібної інформації. Протягом семестру студенти оволодівають обов'язковими видами навчально-дослідної роботи (далі – НДР): опрацювання наукової літератури, робота з сучасними джерелами інформації, підготовка оглядів та реферування, укладання бібліографічного переліку використаної літератури за темою дослідження, словникова робота з усталеними в науковому стилі словосполученнями, аналіз лексичного матеріалу та синтаксичних конструкцій.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Дистанційне та змішане навчання, які є викликом сучасній освіті, змушують переосмислити підходи до НДР у значно змінених умовах навчання. У зв'язку з цим на сьогодні існує низка невіршених педагогічних проблем. Практично не висвітленим є питання НДР під час вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», значення цієї дисципліни в залученні студентів до цього виду діяльності недооцінене. Враховуючи виклики сучасності до освіти залишаються невіршеними проблеми організації та проведення НДР, а також контролю за її виконанням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спираються автори.

Активізація науковців у вивченні проблеми науково-дослідної роботи пов'язана з впровадженням у 2005 році в українську освіту Болонської системи. За нею відбулося скорочення в навчальних планах аудиторних годин і збільшення годин для позааудиторної (самостійної) роботи. Тож у цьому контексті дослідники пропонували наповнити зміст самостійної роботи науково-дослідною. І. Дацків у статті «Особливості організації самостійної роботи студентів у відповідності із Болонськими вимогами» до видів самостійної роботи зараховує підготовку доповіді, реферату на актуальні теми

з елементами наукового дослідження та його презентація; опрацювання статті і підготовка короткого резюме, що є по суті видами НДР [2, с. 26].

Нами виокремлено напрями, за якими просувається висвітлення питання НДР в наукових публікаціях: наукові праці, в яких визначено роль НДР як частини навчально-виховного процесу (А. Возняк, А. Євдокимов, Г. Цехмістрова, С. Вітвицька, О. Крушельницька, Г. Клобак, М. Білуха, М. Фролова, В. Шейко, В. Тушева); наукові розвідки, в яких з'ясовано і уточнено зміст науково-дослідної діяльності (О. Вержиховська, В. Гурський, М. Плахтій); наукові дослідження, в яких окреслено компоненти, структуру, мету, функції (О. Дубасенюк, Ю. Козловський, О. Прохорова, Л. Суценко); наукові публікації, в яких запропоновано й описано методики організації й проведення НДР (Т. Максименко, С. Пухно); наукові статті, в яких описано критерії, яким має відповідати НДР, це цілісність, відкритість, стабільність (С. Гончаренко, О. Глузман, Г. Клобак, М. Князян, О. Микитюк); наукові дослідження, в яких висвітлено сучасні інноваційні технології навчання, зокрема, хмарні, інтернет-технології в організації НДР (В. Биков, Р. Гуревич, І. Захарова, І. Роберт, О. Співаковський, О. Спірін); наукові праці, в яких з'ясовано роль хмарних сервісів як якісного показника сучасного освітнього процесу (Е. Аблялімова, В. Биков, Д. Бодненко, М. Кадемія, С. Литвинова, Л. Меджитова, Н. Морзе, В. Олексюк, З. Сейдаметова, С. Сейтвелієва, С. Семеріков, О. Спірін, В. Темненко, М. Шишкіна, В. Прошкіна, О. Глушак, Н. Мазур).

Наукові публікації, що нами віднесено до останніх двох напрямів важливі для розробки методики організації та проведення НДР в умовах дистанційного навчання.

Мета статті – проаналізувати види і форми навчально-дослідної роботи студентів, які доцільно використовувати під час дистанційного навчання, на прикладі практичних занять з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» запропонувати оптимальні методи організації роботи, контролю та перевірки навчально-дослідної роботи студентів.

Виклад основного матеріалу.

Як зазначають Т. Максименко та С. Пухно, навчально-дослідна робота «передбачає виконання студентами закладів вищої освіти індивідуально-дослідних завдань (ІНДЗ) в межах певної дисципліни. Індивідуально-дослідне завдання є варіативною складовою виконання самостійної роботи студента під час вивчення певної дисципліни та проходження практики» [4, с. 40].

Аналіз наукових досліджень дозволяє укласти перелік завдань, які використовуються викладачами для ІНДЗ: написання рефератів на основі добору і вивчення знайдених самостійно або рекомендованих джерел наукової літератури: окремих

розділів монографій, наукових статей вітчизняних і зарубіжних авторів; виконання практичних і домашніх завдань, контрольних робіт, що містять елементи наукових досліджень і «вимагають від студентів ознайомлення з достатньо широким колом літератури, використання комп'ютерної та іншої техніки» [2, с. 25]; підготовка і захист курсових, дипломних і магістерських робіт, пов'язаних з проблематикою наукових досліджень випускових та спеціальних кафедр, науково-дослідної частини університету, науково-дослідних підрозділів факультетів [7, с. 217]; виконання конкретних нетипових завдань науково-дослідного характеру в період навчальної, виробничої, асистентської практики, індивідуальних завдань, спрямованих на розробку і вирішення різних конкретних проблем [9, с. 9].

Індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ) з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» мають специфічне наповнення, але відповідають загальній меті – започаткувати формування основ науково-дослідної роботи студентів, яка на старших курсах знайде відображення в курсових та дипломних проєктах, наукових доповідях і тезах, інформативних і наукових рефератах, статтях тощо. Серед завдань, які під силу виконати першокурсникам, конспекти із тем (модулів) за заданим планом або планом, який студент розробив самостійно; анотації прочитаної додатково літератури з курсу, бібліографічні описи, історичні розвідки з проблем мовознавства тощо. Особливої уваги заслуговує робота студентів над рефератами. До якості рефератів застосовуються вимоги щодо академічної доброчесності.

Дослідники В. Прошкіна, О. Глушак, Н. Мазур зазначають, що під час зазначених видів роботи студенти опановують такими рівнями самоорганізації:

I. *репродуктивно-стереотипний* – студенти працюють у постійній взаємодії з викладачем, за його роз'ясненнями та підтримкою; роль викладача – тьютор, який підтримує навчання і супроводжує самоосвіту),

II. *адаптаційний* – студенти працюють за алгоритмом, заданим викладачем; роль викладача – фасилітатор, який стимулює та скеровує процес самостійного пошуку інформації та діяльності студентів, підтримує прагнення до самореалізації, самовдосконалення та саморозвитку),

III. *творчо-рефлексивний* – студенти здійснюють критичний аналіз власних досягнень, виокремлюють невирішені проблеми; роль викладача – коуч, який мотивує розв'язувати навчальні завдання, «допомагає знайти відповіді на власні запитання підопічних, відтреновує до автоматизму різні життєві та професійні ситуації» [8, с. 192].

Залучення студентів до навчально-дослідної роботи відбувається поетапно: перший етап – спонукально-підготовчий, мета якого

заохотити студентів до цього виду діяльності, актуалізувати мотиви дослідницької діяльності, створити ситуації, що сприяють розвитку в них пізнавального інтересу, формування потреби у дослідній діяльності; другий етап – змістово-процесуальний, який передбачає ознайомлення студентів з основами цієї діяльності: індивідуальні консультації; підготовка рефератів, наукових повідомлень; проведення диспутів, діалогів, співбесід; включення студентів у пізнавальну дослідницьку діяльність на практичних заняттях; участь у роботі наукових гуртків, проблемних груп, інших формах навчально-дослідної роботи; заключний етап – аналітико-результативний етап полягає у рефлексії студентів, заохоченню їх до аналізу й оцінки результатів власної навчально-дослідної діяльності, її презентації та апробації [12, с. 234].

Як показує практика, у дистанційному форматі навчання набагато важче реалізувати завдання всіх етапів, адже попри спілкування в режимі онлайн рівень комунакації менш результативний, ніж під час безпосереднього діалогу в аудиторії.

Вивчення «Української мови (за професійним спрямуванням)» відбувається одночасно з окремим курсом «Основи методології та організації наукових досліджень», тому вимагає від викладачів обох дисциплін синхронних і злагоджених дій, спрямованих на максимально високий результат.

Постійно діючий науково-практичний семінар дає змогу поєднати навчальну та дослідну роботу студентів. Протягом семестру кожен студент за графіком має змогу виступити на ньому з доповіддю чи повідомленням на тему, що висвітлювалася на практичному занятті. Вибір тем для семінару враховує актуальні проблеми мовознавства, терміносистеми, фахової лексики майбутньої професії студентів. На семінарах кожен студент виголошує виконану під керівництвом викладача доповідь з науково-дослідної роботи, вчиться веденню наукової дискусії, презентує результати проведеного дослідження. Наприклад, на наукових семінарах студенти презентували результати досліджень за темами: «Абревіатура в термінах мого майбутнього фаху», «Особливості використання багатозначних слів у професії менеджера», «Географічні скорочення в науковій літературі зі спеціальності «Туризм».

У дистанційному форматі навчання завдання, пов'язані з опрацюванням наявної літератури та інших джерел інформації, є первинним науковим пошуком. Платформа Microsoft Teams дає можливість розміщувати у відповідних розділах тексти, посилання на зовнішні джерела, що дає можливість організувати синхронну роботу з методичною, навчальною, науковою літературою – її пошук, опрацювання, конспектування, складання бібліографії, узагальнення кількох літературних джерел, підготовку повідомлень та рефератів. Цінними

у такій формі роботи є ще й уміння студентів аналізувати, узагальнювати, оцінювати, інтерпретувати, фіксувати необхідну інформацію за допомогою комп'ютерних засобів тощо. У режимі офлайн для підготовки оглядів та реферування студенти складають бібліографічний перелік використаної літератури за темою дослідження.

Впровадження елементів творчості в практичні заняття з УМПС є важливим мотиваційним чинником навчально-дослідної роботи студентів. Студенти на заняттях з елементами творчості вирішують проблемні ситуації, шукають оптимальне рішення. Вони самостійно розробляють варіанти таких рішень та обґрунтовують вибір найкращого з них.

У дистанційному форматі навчання ефективними виявилися діалогові педагогічні технології: по-перше, вони орієнтовані на особистість кожного студента (що важливо для такого формату); по-друге, вони сприяють створенню сприятливої атмосфери в навчальному процесі (що дозволяє почуватися студентам на занятті вільно і комфортно); по-третє, діалог в дистанційному навчанні – це комунікативна атмосфера, яка допомагає розвивати інтелектуальні та емоційні властивості особистості студента; по-четверте, навчальний діалог – це спосіб відносин, у ньому проявляються взаємоповага, взаємобагачення, співпереживання, співтворчість. Ці переваги сприяють формуванню навчально-дослідного інтересу в студентів.

Серед інтерактивних технологій в організації й проведенні навчально-дослідної роботи дистанційно ефективними є ділові ігри. Ігровий матеріал, що враховує реалії майбутньої професійної діяльності, дає змогу наблизити дистанційне навчання до життя, отримати студентам саме тих основ наукових знань з мови, документознавства, ділової етики, які необхідні їм для взаємодії у соціокультурному просторі України й подальшій фаховій самореалізації. На практичних заняттях з УМПС доцільно використовувати елементи рольових, симуляційних ігор, зокрема, для формування культури наукового спілкування – проведення дебатів, дискусій, спільне вирішення проблеми на основі аналізу наукових джерел. Прикладом ділової гри з елементами навчально-дослідної роботи є укладання тематичного словничка за темами: «Структура наукової публікації», «Штампи і кліше наукового стилю», «Дієслова, що використовуються для формулювання мети наукової статті», тощо. Для окремих категорій студентів завдання можна ускладнити, запропонувавши ввести записані слова в словосполучення чи речення.

Ситуативні творчі вправи викликають зацікавлення з боку студентів, адже відрізняються динамічним розвитком, креативним підходом до організації. Наприклад, під час знайомства студентів зі специфікою наукового стилю, доцільно

впроваджувати подібні завдання ситуативно-моделюючого характеру: а) дібрати форми привітання на науковому заході; б) обговорити можливі форми компліменту в науковому світі; в) дібрати фрази для неконфліктного заперечення в науковій публікації тощо.

У позааудиторній навчально-дослідній роботі в дистанційному режимі навчання маємо позитивний досвід проведення перших (рівень університету) турів олімпіади з української мови, конкурсу Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика, Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка. Ці заходи відбуваються на платформі Microsoft Teams у спеціально створених командах в режимі реального часу. Можливості платформи дозволяють роботи доступ до команд відкритим, фіксувати кількість учасників, час кожного з них, витрачений на виконання завдання, вносити бали, об'єктивно вибудовувати рейтинги без втручання викладачів.

Саме з участі у традиційній Всеукраїнській студентській науково-технічній конференції «Сталий розвиток міст» починається наукова робота першокурсників Харківського національного університету міського господарства ім. О.М. Бекетова. У роботі секції, що проводить кафедра мовної підготовки, педагогіки та психології студенти набувають досвіду написання тез доповідей, створення презентацій за змістом доповіді, публічного виголошення доповіді, культури наукової дискусії. Поширеною є практика участі студентів у наукових заходах (конференціях, семінарах, круглих столах) за межами університету. Під керівництвом викладачів кафедри першокурсники висвітлюють проблеми мовної політики, професійної лексики, стилістики, значення понятійного апарату майбутнього фаху.

Маємо позитивний досвід позааудиторної навчально-дослідної роботи кафедри і музею університету режимі аудиторного навчання. Викладачі кафедри рекомендували студентам включитися в дослідницьку діяльність згідно з тематикою музею (100-річчя ХНУМГ ім. О. М. Бекетова); студенти беруть участь у поповненні фонду музею, в обліку музейних предметів; виконують ролі екскурсоводів під час днів відкритих дверей серед учнівської молоді і населення; організують та беруть участь у районних, міських, обласних, всеукраїнських заходах. У дистанційному форматі можливості значно менші.

Висновки та перспективи.

Навчально-дослідна робота студентів є частиною науково-дослідної діяльності. Це обов'язкова складова навчального процесу, виконання якої передбачає участь усіх студентів. У дистанційному форматі навчання НДР набуває нових форм і видів. Серед них ефективними в дистанційному

форматі є індивідуальні навчально-дослідні завдання, які поділяємо на загальні (прийнятні для всіх дисциплін): написання рефератів, виконання практичних і домашніх завдань, контрольних робіт, що містять елементи наукових досліджень, конспекти із тем (модулів) за заданим планом або планом, який студент розробив самостійно; анотації прочитаної додатково літератури з курсу, бібліографічні описи, постійно діючий науково-практичний семінар; та специфічні (для дисципліни УМПС): історичні розвідки з проблем мовознавства, діалогові педагогічні технології, інтерактивні технології (зокрема, ділові ігри), ситуативні творчі вправи, проведення перших (рівень університету) турів олімпіади з української мови, конкурсу Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика, Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка.

Перспективним напрямом розширення навчально-дослідної роботи для нашої кафедри є створення наукового гуртка. Це сприятиме оволодінню фаховою мовою спеціальності, розширенню теоретичного кругозору і наукової ерудиції майбутніх спеціалістів, ознайомленню студентів зі станом розроблення наукових проблем у галузі мовознавства і культури наукової мови та ділового мовлення, формуванню здібностей застосовувати теоретичні знання в практичній діяльності, прищепленню студентам навичок ведення наукових дискусій тощо. Потребує методичного обґрунтування оцінювання результатів навчально-дослідної роботи студентів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вержиковська О. М., Гурський В. А, Плахтій М. П. Науково-дослідна діяльність в галузі освіти: навч.-метод. посіб. Вид. 2-е, доповнене і перероблене. Кам'янець-Подільський: МЕДОБОРИ ПП. 2015. 137 с.
2. Дацків І. Особливості організації самостійної роботи студентів у відповідності із Болонськими вимогами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2011. Вип. 20. С. 25-27.
3. Єчина Ю. С. Науково-дослідницька діяльність студентів як підґрунтя науково-технічного розвитку. *Вісник КНУТД.* 2012. № 5 с. 341-345.
4. Максименко Т. М., Пухно С. В. Особливості організації навчально-дослідної роботи студентів педагогічних спеціальностей ВНЗ. *Фізико-математична освіта. Науковий журнал.* 2015. Випуск 2 (5). С. 39–47.
5. Палеха Ю. І. Основи науково-дослідної роботи: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2013. 336 с.
6. Пентилюк М. І., Олексенко В. П., Гайдаєнко І. В., Окуневич Т. Г. Навчальна науково-дослідна робота студентів-філологів: навч.-метод. посіб. Вид. 2-е, переробл. й доповн. Херсон: Айлант, 2020. 158 с.
7. Повідайчик О. С., Повідайчик М. М. Основні підходи до науково-дослідницької роботи студентів / *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота».* 2017. Випуск 1 (40). с. 216-218.
8. Прошкіна В. В., Глушак О. М., Мазур Н. П. Організація науково-дослідної роботи студентів гуманітарних спеціальностей засобами хмаро орієнтованих технологій. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2018. Том 63. № 1. с. 186-200.
9. Семенов О. Організація науково-дослідної роботи студентів філологічних факультетів педагогічних університетів. Київ-Глухів: ІППП ІПН України, ГДПУ, 2002. 95 с. С. 9.
10. Сергеева О. А. Науково-дослідна робота студентів як ключовий елемент вищої освіти в США. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/pedagogy/article/view/1708> (дата звернення: 10.05.2022)
11. Сидорчук Н. Г. До питання про організацію науково-дослідної роботи студентів педагогічних навчальних закладів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми:* зб. наук. пр. у 2-х част. Ч. 2. Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2002. 531 с. С. 408–413.
12. Яновський А.О. Зміст пошуково-дослідної діяльності *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* Випуск 83. Кіровоград: РВВКДПУ ім. В. Винниченка, 2009. С. 234.